

การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ
กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
**The Development of a Model for Buddhist Learning Activities
in Social Studies Subject Religion and Culture**

วิทยา ทองดี¹, สุรพล พรหมกุล²,
สุธิพงษ์ สวัสดิ์ทา³ และ สมควร นามสีฐาน⁴
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
**Vitthaya Thongdee¹, Suraphon Promgun²,
Suthipong Sawasthitha³ and Somkoun Namsitan⁴**
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Khon kean campus, Thailand
Corresponding Author; E-mail: promgun@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม 2) เพื่อสร้างรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ 3) เพื่อประเมินผลรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่โรงเรียน โดยการใช้การสุ่มแบบเจาะจง รวม 25 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ และแบบสนทนากลุ่มเฉพาะ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

* ได้รับบทความ: 2 ธันวาคม 2562; แก้ไขบทความ: 25 ธันวาคม 2562; ตอรับตีพิมพ์: 26 ธันวาคม 2562
Received: December 2, 2019; Revised: December 25, 2019; Accepted: December 26, 2019

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพกระบวนการเรียนเชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มี 2 ส่วนคือ 1) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตร โดยแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1.ขั้นนำ 2.ขั้นสอน 3.ขั้นสรุป และ 4.ขั้นประเมินผล 2) การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร

2.การสร้างรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย **ขั้นตอนที่ 1** การปลูกฝังสัมมาทิฐิ คือ การที่ครูให้นักเรียนฝึกคิดอย่างถูกวิธี ได้แก่ 1.1) การคิดแบบสืบสาวหาเหตุปัจจัย 1.2) การคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ 1.3) การคิดแบบสามัญลักษณ์ 1.4) การคิดแบบอริยสัจ 1.5) การคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ 1.6) การคิดแบบเห็นคุณค่าเห็นโทษ 1.7) การคิดแบบคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม 1.8) การคิดแบบอุปายปลูกเร้าคุณธรรม 1.9) การคิดแบบมีสติเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน 1.10) การคิดแบบวิรักษวาท **ขั้นตอนที่ 2** การฝึกตนตามหลักของไตรสิกขา ได้แก่ 2.1) อธิศีลสิกขา คือการพัฒนาด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ทั้งสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมทางสังคม 2.2) อธิจิตตสิกขา คือการพัฒนาภาวะจิตฝึกจิตให้เข้มแข็งมีความพร้อมต่อการใช้งานทางปัญญา 2.3) ด้านอธิปัญญาสิกขา คือ รู้และเข้าใจปัญหาตามความเป็นจริง แก้ไขปรับปรุงปัญหาได้อย่างถูกต้อง **ขั้นตอนที่ 3** การพัฒนาตนตามหลักอริยสัจ 4 คือ 3.1) กายภาวนา คือการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ 3.2) ศีลภาวนา การพัฒนาด้านความประพฤติให้ดีขึ้น มีระเบียบวินัย 3.3) จิตภาวนา คือ การสร้างให้มีสุขภาพจิตที่ดี 3.4) ปัญญาภาวนา คือ การมองเห็นหลักของเหตุและผล สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้

3. ผลการประเมินผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่า ในภาพรวมของรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีความเหมาะสมและความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.98 และ 5.00 และผู้ปกครอง/พ่อแม่ และชุมชนมีความพึงพอใจต่อพฤติกรรมของนักเรียนอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.58

คำสำคัญ: การพัฒนารูปแบบ; การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the state of Buddhist learning, group learning, social studies, religion and culture, 2) to create a model for learning activities in Buddhism, 3) to assess the organization of learning styles activity Buddhist learning. The qualitative research model of the population used in the research consists of administrators and teachers. The tool used was interview form, and specific group conversation The data was analyzed using descriptive content analysis.

The research results found that.

1. The conditions of the Buddhist learning process in social studies Religion and culture have 2 parts which are 1) Organizing learning activities according to the curriculum which are divided into 4 steps as follows: 1. Introduction, 2. Teaching, 3. Conclusion, and 4. Evaluation. 2) Curriculum enrichment activities.

2. The creation of a model of Buddhist learning activities in social studies, religion and culture, divided into 3 steps consisting of Step 1: cultivating the right attitudes Is that the teacher asks students to practice thinking correctly, including 1.1) Investigative thinking, finding the cause, factors. 1.2) Comprehension of the thinking component. 1.3) Commonlike thinking. 1.4) The Noble Truth Thinking. 1.5) Thinking of the Dhamma Relationsion. 1.6 A) Thinking in a way that sees you agree penalty. 1.7) Thinking about real value, artificial value. 1.8) Thinking about ways to stimulate morals. 1.9) Thinking with consciousness at the present time. 1.10) Thinking Wipat Chawat. The step 2, self-training according to the principles of Trisikkhana is 2.1. Both the physical and social environment. 2.2) Atichittikasikha is the development of mental state. Train the mind to be strong and ready for intellectual use. 2.3) The wisdom of Sikkha is to know and understand the problem as in reality. Correct the problem correctly. Step 3. Self-development according to the 4 principles of prayer is 3.1) The body of prayer is the development of relations with the physical environment 3.2) The prayer of the development of behavior 3.3) Mindfulness means creating good mental health. 3.4) Wisdom of prayer is the vision of cause and effect. Can solve various problems.

3. The evaluation results of the experts are of the opinion that In general, the Buddhist learning activities model Group learning social studies, religion and culture. The suitability and usefulness are at the highest level. An average of 4.98 and 5.00 and parents / parents and the community is satisfied with the behavior of the students at the highest level with an average value equal to 4.58.

Keywords: Model Development; Buddhist Learning Activities

บทนำ

การจัดการเรียนการสอนของระบบการศึกษาไทยที่ผ่านมามีความล้มเหลวในกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียน ที่ไม่สามารถสร้างคนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ได้ คือ ไม่สามารถสร้างคนให้มีพื้นฐานการคิด วิธีการเรียนรู้ การมีทักษะในการจัดการและทักษะในการดำเนินชีวิต Thitna Khemmanee et al., (2001 : 26) ได้ทำการศึกษาแบบพหุกรณี เพื่อศึกษาการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จ ผลการวิจัยพบว่ายุทธวิธีที่สำคัญประเด็นหนึ่งคือ การส่งเสริมการเรียนรู้ของครู กล่าวคือส่งเสริมในรูปแบบที่หลากหลายอย่างเพียงพอและอย่างต่อเนื่อง ครูส่วนใหญ่ให้ข้อมูลตรงกันว่ายังไม่กระจ่างในเรื่องการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ตามแนวปฏิรูปการศึกษา และต้องการความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้น การเรียนรู้จำเป็นต้องเป็นไปอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เพราะจะช่วยให้ครูมีความกระตือรือร้นและพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นไปเรื่อยๆ ซึ่งสอดคล้องกับรายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนเครือข่ายและโรงเรียนนาร่องภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ด้านการเรียนการสอนครูยังไม่เข้าใจกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ โดยเฉพาะการนำนวัตกรรมการเรียนรู้ที่เน้นพัฒนาทักษะการคิดมาบูรณาการสู่การเรียนการสอนในห้องเรียนได้อย่างเป็นรูปธรรม Anchalee Sarattana et al., (2003) ซึ่งในระยะเวลา 2-3 ปีที่ผ่านมากระทรวงศึกษาธิการได้สนับสนุนโครงการปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียน ส่งผลให้ครูพัฒนาการเรียนการสอน จัดกระบวนการสอนที่ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ รู้จักค้นคว้าและแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ได้เรียนจากประสบการณ์จริงและได้ปฏิบัติจริงมากขึ้น จากการที่ครูได้ปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน นักเรียนจึงมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ ใกล้ชิดกับครูและมีความสุขในการเรียน แต่ผลสัมฤทธิ์ด้านความรู้ความสามารถทางการเรียนยังไม่ปรากฏชัดเจน ซึ่งผลการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า มาตรฐานด้านนักเรียน “มาตรฐานที่ 4 : ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์ ส่วนใหญ่ยังอยู่ในระดับควรปรับปรุง

ดังนั้น การให้นักเรียนทำกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ในขณะที่เรียนจึงเป็นวิธีการหนึ่งที่นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้วยตนเองและปฏิบัติเอง ช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาความคิดอย่างอิสระ ได้ฝึกการทำงานเป็นกลุ่ม ได้ฝึกทักษะกระบวนการในการค้นคว้าหา

ความรู้ตามหลักอริยสัจสี่ กล่าวคือ เมื่อเจอโจทย์ที่ครูมอบหมายให้นักเรียนสามารถ ตั้งคำถามเพื่อค้นหาคำตอบ การตั้งสมมติฐาน การทดสอบ การทดลอง การรวบรวมข้อมูล การหาข้อสรุป การอธิบายของสมาชิกในกลุ่ม การวางแผนการทำงาน การวิเคราะห์ข้อมูล การนำเสนอข้อมูลในรูปแบบต่างๆ เช่น การแสดงรูปแบบจำลอง การจัดนิทรรศการ การเขียนในรูปแบบของแผนภูมิ แผนผัง การเขียนเป็นรายงาน หนังสือเล่มเล็ก แผ่นพับ โปสเตอร์ การจัดทำแผนโครงการ การแสดงละคร การแสดงบทบาทสมมติ เป็นต้น

ปัญหาด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นเรื่องสำคัญไม่น้อย การจัดการเรียนรู้เป็นการจัดประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมเพื่ออำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เป็นการพัฒนาให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งด้านความรู้ ทักษะ เจตคติและกระบวนการ กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ควรเน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้กระทำกิจกรรม ผู้สอนเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกระหว่างการทำกิจกรรม ผู้เรียนจะได้รับผลการพัฒนา ตนเอง ทางความคิด การปฏิบัติการแก้ปัญหา การทำงานร่วมกัน การวางแผน การจัดการ และเทคนิควิธีต่างๆ ที่เรียกว่า การเรียนรู้ซึ่งมีคุณค่ามากกว่าตัวความรู้สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ เมื่อจัดการเรียนรู้เชิงกระบวนการ การจัดการกิจกรรมการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้จึงเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนเป็น “ศูนย์กลาง” รู้จักคิดค้นหาคำตอบด้วยตนเอง และฝึกฝนตนเองให้เป็นที่พึ่งแห่งตนได้ ผู้สอนพยายามหลีกเลี่ยงการเป็นผู้บอกความรู้ แต่จะเป็นผู้ดำเนินการ วางแผน กำหนดกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ ผู้สอนจึงต้องศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตร พัฒนา หลักสูตรระดับห้องเรียนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่จะเอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ หลังจากดำเนินการจัดการเรียนรู้ไปแล้ว ผู้สอนจะต้องประเมินผลหาข้อดีข้อเสียและปรับปรุงให้ดีขึ้น จนเกิดความรู้สึกรู้สึกชื่นชมในการปฏิบัติตนของตนเอง

จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่า รูปแบบการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นวิธีการหนึ่งที่ครูผู้สอนใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นทักษะการคิดวิเคราะห์ตามหลักพุทธศาสนา คือ อริยสัจสี่ และไตรสิกขา เพราะในขั้นตอนของกิจกรรมการเรียนรู้จะมีขั้นตอนการฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ ปัญหา พัฒนาทักษะการคิด มีกระบวนการคิดอย่างอิสระ รวมทั้งเกิดทักษะในการปฏิบัติงานที่เป็นระบบจากการลงมือปฏิบัติจริง บนพื้นฐานของหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งจะทำให้เกิดประสิทธิผลของการเรียนรู้ ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา

“การพัฒนาแบบแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม” เพื่อนำผลการวิจัยที่ได้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับโรงเรียนในจังหวัดขอนแก่นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพกระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
2. เพื่อสร้างแบบแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
3. เพื่อประเมินผลรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในภาคสนาม (Field Study) เพื่อทราบถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ ความสัมพันธ์ กระบวนการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมในพื้นที่ที่เป็นกรณีศึกษา ทำการศึกษาและคัดเลือกโรงเรียน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นโรงเรียนที่มีบทบาทในการจัดกิจกรรมในจังหวัดขอนแก่น ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการประชุมกลุ่มย่อยร่วมกับผู้บริหาร และครูโรงเรียน ๆ ละ 5 รูป/คน รวม 25 รูป/คน ดำเนินการศึกษาโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย การสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย ส่วนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลนั้นเน้นการแสวงหาความรู้ จากการตั้งประเด็นหลักในการศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษาในจังหวัดขอนแก่น โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytical Induction) คณะผู้วิจัยได้สรุปปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นและสรุปประเด็นต่างๆ ที่กำหนดไว้ ตามประเด็นคำถามที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive method) เพื่ออธิบายข้อมูลทั่วไป สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ความถี่ และค่าส่วนเบี่ยงเบน

มาตรฐาน และการแปลความหมายโดยใช้เกณฑ์การประเมินค่า การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เป็นการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงบรรยายเช่นเดียวกับวิธีแรก แต่เป็นการประมวลและสรุปข้อมูลที่ได้จากเอกสารและข้อมูลเทคโนโลยีสารสนเทศรวมทั้งจากการสัมภาษณ์ สทนากลุ่มเฉพาะ และจากการสังเกต ส่วนการนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อให้เห็นสภาพ กระบวนการเรียนรู้ เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

ผลการวิจัย

1. สภาพกระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม พบว่า สภาพกระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธ แบ่งออกเป็น 2 กิจกรรม ได้แก่

1.1 กิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตร แบ่งเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ขั้นนำ

พบว่า โรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย มีการจัดสถานที่ของกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมโดยตระหนักถึงความเหมาะสมของการเรียนการสอน มุ่งความ สะดวกในการใช้งาน ความสวยงาม ความทันสมัย และความสะอาด และจัดให้มีสื่อนวัตกรรม เทคโนโลยี ครบครัน นำมาใช้ในห้องเรียนจริงทุกด้าน การค้นคว้า สื่อการสอน ส่งงานผ่านเทคโนโลยี ทุกด้าน พร้อมทั้งจัดห้องเรียนให้สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมและเกิดความเข้าใจในการเรียน ให้ผู้เรียนทำสมาธิ สวดมนต์ ก่อนนำเข้าสู่บทเรียน โดยครูเป็นต้นแบบ (แนะนำทำให้ดู เป็นอยู่ให้เห็น สงบเย็นให้ได้สัมผัส) พบว่า ให้ผู้เรียนได้สวดมนต์ในตอนเช้าช่วงเช้าแถวหลัง เคารพธงชาติ และก่อนเรียนทุกครั้ง จะให้นักเรียนสวดมนต์ นั่งสมาธิ ใช้เวลา 3 – 5 นาที และจะ แนะนำวิธีการทำสมาธิแบบ อาณาปานสติ โดยฝึกลมหายใจเข้า ออกแบบง่าย ๆ และทำในกรณี กิจกรรมพิเศษทุกเช้าวันจันทร์ ในรายวิชาพระพุทธศาสนาก่อนเริ่มเรียน ครูและนักเรียนร่วมกันสวด มนต์และนั่งสมาธิ 3-5 นาที 2) ขั้นสอน ผู้สอนเตรียมการสอนทั้งเนื้อหา สื่อประกอบการสอน และการวัดผล พบว่า มีการเตรียมการสอน เนื้อหา และสื่อการสอนทุกคาบ เพื่อเป็นแนวทางการจัดการเรียนการสอนจะได้สอนได้ครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการนำเสนอ จัดเตรียมเว็บไซต์ พาวเวอร์พอย เตรียมสื่องานล่วงหน้า เตรียมวัสดุ อุปกรณ์ทุกครั้ง วิดีทัศน์ ตัวอย่างทั้งด้านบวกและด้านลบ ส่งผลการประเมิน นักเรียนทั้ง 3 ด้านจากกระบวนการเรียนรู้ความรู้ ทักษะ

และเจตคติต่อเนื้อหาวิชา ผู้เรียนมีระเบียบ มีสมาธิ ศึกษาสาระอย่างตั้งใจ พบว่า โดยธรรมชาติของรายวิชา สังคมศึกษา นักเรียนคิดว่าเป็นรายวิชาน่าเบื่อ ไม่สนุก แต่เราพยายามจัดกิจกรรมให้หลากหลายให้ นักเรียนรู้สึกผ่อนคลาย และค่อย ๆ ละลายพฤติกรรม ตั้งใจเรียนอย่างมีความสุข ผู้เรียนมีความตั้งใจ เรียนมากขึ้น มีความรู้มากขึ้น พัฒนาตนเองมากขึ้น คุณธรรมและจริยธรรมมีการพัฒนาและเป็นที่ ยอมรับของครอบครัว สังคมและชุมชนมากขึ้น โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้มีเหตุผลและ การปฏิบัติ ผู้เรียนมีระเบียบวินัย สนใจในการเรียนโดยครูใช้การกระตุ้นด้วยคำถาม นำเหตุการณ์ ปัจจุบันต่าง ๆ มาให้นักเรียนได้คิดบูรณาการทำให้เกิดความตั้งใจในเนื้อหาที่สอน มีนักเรียนส่วนน้อยที่ไม่มีสมาธิในการเรียนเนื่องจากปัจจัยอื่น ๆ เช่น การนอนดึก เล่นโทรศัพท์ตามที่ได้สอบถาม ในขณะที่เข้าเรียนและได้แนะนำให้ตั้งใจและปรับปรุงตนให้ดีกว่าปัจจุบัน ครูจัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้เรียนคิด ลงมือค้นคว้า ชักถาม คิดวิเคราะห์พบว่า การมีกิจกรรม/วิธีสอนที่หลากหลายขึ้นอยู่กับหัวข้อ (แผนการเรียนการสอน) ที่จัดเน้นการวิเคราะห์ คำถามหรือสถานการณ์จริงเพื่อสร้างองค์ความรู้ มีการจัดการกระตุ้นผู้เรียนลงมือค้นคว้า ชักถาม ใช้ สื่อมัลติมีเดียและใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือในการกระตุ้นให้ผู้เรียนคิด ลงมือค้นคว้า วิเคราะห์ และอภิปรายผลร่วมกันได้ใช้เทคนิคในหลายรูปแบบ เช่น Back Word- Design ซึ่งเป็นการ กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความคิดวิเคราะห์ เพื่อจะให้เกิดความคิดรวบยอด ซึ่งประกอบด้วยการศึกษา ค้นคว้าที่ครูมอบหมาย เป็นต้น ทำกิจกรรมร่วมกัน ฝึกปฏิบัติ โดยเน้นให้ผู้เรียนรู้จักรับผิดชอบในงานที่ทำและความ เสียสละ พบว่า มีการจัดทำกิจกรรม ฝึกปฏิบัติ โดยเน้นให้ผู้เรียนรู้จักรับผิดชอบ และเสียสละ จัด กิจกรรมแบบกลุ่มร่วมมือ จัดกลุ่ม เก่ง กลาง อ่อน โดยใช้เทคนิคเพื่อนช่วยเพื่อน มีการจัดกิจกรรมให้ รู้จักรับผิดชอบตนเอง ทั้งแบบฝึกหัดและการตัดเงาเรื่องมารยาท ระเบียบวินัย คุณธรรมที่ควร ปลูกฝัง เน้นให้ทุกคนรับผิดชอบงานร่วมกันโดยแจ้งให้นักเรียนทราบว่า คะแนนที่ได้จะดูจากภาพรวม ของกลุ่ม เพราะการทำกิจกรรมพร้อมกับผู้อื่น จำเป็นจะต้องมีความรับผิดชอบในการกระทำ และ ความเสียสละ 3) **ขั้นสรุป** ทบทวนใช้ปัญญาและเหตุผล กิจกรรมกลุ่ม สรุปสาระที่ได้เรียนรู้ พบว่า ในการมอบหมายการทำงานกลุ่ม จุดเป้าหมายที่ครูต้องการคือ นักเรียนได้เรียนรู้กระบวนการ ทำงาน และสุดท้ายเกิดผลผลิตทางความคิด ทั้งยังได้เรียนรู้ ได้รับฟังและร่วมประเมินผลการเรียน แบบมีส่วนร่วม มีการนำเสนอผลงานเป็นกลุ่ม นักเรียนสามารถวิเคราะห์หรืออภิปรายร่วมกันได้เป็นอย่างดี ดี ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่เรียน ได้ร่วมกันสรุปต่างคนต่าง

ความคิด ก็จะได้ ความรู้ที่แปลกใหม่และต่างไปจากของตนเองได้ การทำการเรียนการสอนส่วนมากจะสรุปเนื้อหา หลังจากที่มีการเรียนการสอนจบเนื้อหานั้น ๆ โดยครูสรุปประเด็นที่สำคัญ และให้นักเรียนนำมา ประยุกต์ใช้ได้ หลังจากนักเรียนนำเสนอผลงานของแต่ละกลุ่มแล้ว ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปความรู้ ที่ได้จากเรื่องนั้น ๆ เสมอ นำเสนอผลงาน พบว่านักเรียนได้ฝึกการนำเสนองานในรูปแบบต่าง ๆ เช่น **Presentation** การจัดทำป้ายนิเทศ การนำเสนอในรูปแบบของโครงงาน เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ นักเรียนได้ทำทุกรายวิชาเป็นการฝึกทักษะการพูดให้รู้จักการอธิบายความคิดของตนเองได้ดีขึ้น โดย ที่การนำเสนอผลงานเพื่อนักเรียนจะได้มีความหลากหลายในการจัดการเรียนรู้ นักเรียนนำเสนอ ผลงานหน้าชั้น มีชิ้นงานจากการประดิษฐ์ ครูสรุปประเด็นตามสาระและสิ่งที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ พบว่า มีการสรุปเนื้อหาเสมอและแนะนำนักเรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดย ครูสรุปพร้อมกับนักเรียนที่หน้าชั้นเรียน ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ร่วมกับครอบครัวและคนในสังคมได้เพราะเป็นบทบาทหน้าที่ของครูจะต้องนำประเด็นเนื้อหาสาระที่ นักเรียนควรรู้จริงๆ มาสรุปและเน้นย้ำ เพื่อให้ผู้เรียนจำได้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และเปรียบเทียบได้ ทั้งนี้การจัดการเรียนการสอนจะบูรณาการหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทุกรายวิชา ดังนั้นทุกครั้งที่ การสรุปบทเรียนนักเรียนต้องสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ **4) ขึ้นประเมินผล สรุปการเรียนรู้ของตนเอง** พบว่า มีการสรุปการเรียนรู้ทุกคาบ ตามเนื้อหาที่สอน เพื่อทบทวนความเข้าใจ การประเมินผลตลอดเวลา ทั้งด้านความสนใจ การให้ ความร่วมมือ และการใฝ่เรียนรู้ การมีความรู้ด้านองค์ความรู้ และปรับปรุงการเรียนการสอน เพื่อจะ ได้เตรียมความรู้ใหม่ไปใช้สอนนักเรียน โดยนักเรียนรู้ตนเองตลอดเวลา เพราะนักเรียนร่วมประเมิน ตนเองทั้งพฤติกรรม ชิ้นงาน ผลงาน และนำไปปรับปรุง แล้วนำเสนอใหม่หลายครั้ง โดยมี ผู้ปกครองใส่ใจอย่างใกล้ชิดและมีการสรุปลงบันทึกหลังการสอนในแผนการจัดการเรียนรู้ สอบเก็บ คะแนนเพื่อประเมินความรู้ความเข้าใจของผู้เรียน และนักเรียนได้สรุปการเรียนรู้ของตนเองโดยนำ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการสรุป การนำไปประยุกต์ใช้ ประเมินการเรียนการสอนเพื่อปรับปรุงพัฒนาต่อไป พบว่า การประเมินการสอน เช่น การสังเกต การซักถาม การทำแบบฝึกหัด การสอบกลางภาค การสอบปลายภาค เพื่อ ปรับปรุงการเรียนการสอนในครั้งต่อไป ได้ประเมินผลการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มสาระ การเรียนรู้ มีการสรุปการเรียนการสอนตนเองโดยใช้ข้อสอบก่อนและหลังเรียน มีการประเมินการ เรียนการสอนทุก

ครั้ง ได้บันทึกผลการสอน ตามแผนการสอนของแต่ละคาบ และนำเสนอหัวหน้า กลุ่มสาระ
ทุก ๆ ครั้ง

1.2 กิจกรรมเสริมหลักสูตร พบว่า กิจกรรมเสริมหลักสูตรเป็นกิจกรรมที่
ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักใฝ่หาความรู้ แสดง ความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ กล้าแสดงออก
รู้จักกาลเทศะ ปฏิบัติตนตามมารยาทสังคมได้อย่าง ถูกต้อง เคารพกฎกติกา มีน้ำใจนักกีฬา
เป็นส่วนเสริมสร้างประสบการณ์ ทักษะความรู้ความสามารถ พัฒนาการทางบุคลิกภาพ
สุขภาพ ตลอดจนคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่ นักเรียน ประกอบด้วย 1. การสวดมนต์ นั่ง
สมาธิทุก ๆ วันของการทำกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ให้แสดงออก และปฏิบัติตามคณะครู 2.
สวดมนต์ในตอนเช้าช่วงเช้าแถวหลังเคารพธงชาติ 3. กิจกรรมเข้าค่ายคุณภาพชีวิต/ค่าย
คุณธรรม/ค่ายพุทธบุตรของนักเรียนเป็น ประจำทุกปี 4. กิจกรรมการฟังธรรมและปฏิบัติ
ธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา 5. กิจกรรมการถวายเทียนพรรษา 6. ส่งเสริมให้
นักเรียนได้เรียนและสอบธรรมศึกษาชั้นตรี โท เอก 7. การปฏิบัติธรรมประจำปี

2. ผลการสร้างรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคม
ศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ปรากฏดังนี้

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม
จากการศึกษา พบว่า มีกิจกรรมสำคัญ 3 กิจกรรม ดังนี้

1) การปลูกฝังสัมมาทิฐิ มีขั้นตอน ดังนี้ 1.1) จัดปัจจัยภายนอกที่ดี (ปรโตโมละ)
คือ จัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ดี โดยการจัดห้องเรียนให้
เอื้อและกระตุ้นต่อการเรียนรู้ 1.2) ฝึกการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (โยนิโสมนสิการ) คือสอน
ให้ผู้เรียนได้รู้จักคิด มุ่งเน้นการฝึกผู้เรียนคิดอย่างเป็นระบบ ให้รู้จักวิเคราะห์ ไม่ตัดสินสิ่งที่
เห็นเพียงเพราะแค่ว่าได้เห็นเท่านั้น มีขั้นตอน คือ (1) การคิดหรือพิจารณาโดยอุปาย คือคิด
ได้ถูกวิธี (2) การคิดได้ถูกทาง คิดอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนหรือลำดับของการคิดต่อเนื่องกัน
สามารถเชื่อมโยงจากเนื้อหาไปสู่แนวปฏิบัติได้ (3) การคิดแบบมีเหตุผล เป็นการคิดแบบ
สืบค้นตามความสัมพันธ์กันของ เหตุและปัจจัย ซึ่งสามารถคิดได้ 2 ทาง คือคิดจากเหตุไปหา
ผลว่า เหตุนี้จะนำไปสู่ผลในลักษณะไหน อย่างไร หรือจากผลไปหาเหตุว่า ผลนี้เกิดมาจาก
เงื่อนไขหรือสาเหตุใดก็ได้ (4) การใช้ความคิดให้เกิดผลที่พึงประสงค์ เช่น การคิดหาวิธีการที่
จะทำให้หายโกรธ มีสติหรือทำ จิตใจให้เข้มแข็ง เป็นต้น

2) การฝึกตามหลักของไตรสิกขา มีหลักสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 2.1) **ด้านอธิศีลสิกขา** เป็นการฝึกศึกษาด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุและทางสังคม คือ การพัฒนาความสัมพันธ์กับวัตถุ เรียกว่า “กายภาวนา” และการพัฒนาความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ เรียกว่า สิลภาวนา ประกอบด้วย (1) รักษาศีล 5 (2) ยืนง่าย ไหว้สวย กราบงาม (3) ก่อนรับประทานอาหารมีการพิจารณาอาหาร รับประทานอาหารไม่ดั่ง ไม่หก ไม่เหลือ (4) ประหยัด ออม ถนอมใช้เงิน และสิ่งของ (5) มีป้าย โรงเรียนวิถีพุทธ (6) มีพระพุทธรูปบริเวณหน้าโรงเรียน (7) มีพระพุทธรูปประจำห้องเรียน (8) มีพระ พุทธศาสนสุภาษิต วาเทธรรม พระราชดำรัส ติดตามที่ต่างๆ (9) มีความสะอาด สงบ ร่มรื่น (10) มีห้องพระพุทธรูปศาสนา หรือลานธรรม (11) ไม่มีสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ 2.2) **ด้านอธิจิตตสิกขา** สถานศึกษาจัดให้มีกิจกรรมประจำวันพระ ดังนี้ (1) ใส่เสื้อสีขาวทุกคน (2) ทำบุญใส่บาตร ฟังเทศน์ (3) รับประทานอาหารมังสวิรัตินม้อกลางวัน (4) สวดมนต์แปล (5) มีกิจกรรมชื่นชมคุณความดี หน้าเสาธงทุกวัน (6) ได้จัดกิจกรรมโฮมรูมเพื่อสะท้อน ความรู้สึกเช่นความรู้สึกที่ได้ทำความดี (7) ครู ผู้บริหาร และนักเรียน มีสมุดบันทึกความดี (8) ครู ผู้บริหาร และนักเรียนสอบได้ ธรรมศึกษาตรีเป็นอย่างน้อย (9) บริหารจิต เจริญปัญญาก่อนการ ประชุมทุกครั้ง (9) มีพระ มาสอนอย่างสม่ำเสมอ เป็นการพัฒนาด้านจิตใจ เช่น เรื่องของคุณธรรม ความดี เรื่องของ สมรรถภาพจิตใจ ความเข้มแข็ง หมั่นเพียร อดทน ความมีสติ สมาธิ ความสุข ความ สดชื่น เบิกบาน เรียกว่า จิตภาวนา 2.3) **ด้านอธิปัญญาสิกขา** ผู้บริหาร ครู และนักเรียน ได้ให้ ความร่วมมือ มีการส่งเสริมวิถีพุทธ และมีความเข้าใจในกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธของกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคม ศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เช่น (1) มีศรัทธาในการใช้หลักธรรม ในทางพระพุทธศาสนาใช้ใน กิจกรรมการเรียนการสอน (2) มีความเข้าใจการใช้วัฒนธรรม วิถีพุทธมาบูรณาการกับการเรียนการสอน เป็นการพัฒนาด้านความรู้ ความเข้าใจ เน้น ความรู้ตามความเป็นจริง หรือรู้ตามที่มันเป็น เรียกว่า ปัญญาภาวนา

3) การพัฒนาตามหลักภาวนา 4 ประกอบด้วย 3.1) กายภาวนา ได้แก่ การพัฒนา ร่างกายให้แข็งแรง ไร้โรค มีสุขภาพดี และที่สำคัญก็คือการพัฒนาความสัมพันธ์กับ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เริ่มแต่ปัจจัย 4 เป็นต้นไป อย่างถูกต้องดีงาม ในทางที่เป็น คุณประโยชน์ 3.2) สิลภาวนา การพัฒนาด้านความประพฤติให้ดีขึ้น มีระเบียบวินัย ไม่ เบียดเบียนผู้อื่น เมื่อนำมา ประพฤติปฏิบัติเพื่อบ่มงูสู่การไม่เบียดเบียน ทั้งทางกาย และวาจา ไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับสังคม ให้ความเกื้อกูลต่อสังคม 3.3) จิตภาวนา หมายถึง พัฒนา

จิต คือ พัฒนาจิตใจให้มีคุณสมบัติดีงาม ซึ่ง อาจแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้คือ (1) คุณภาพจิต คือ ให้มีคุณธรรมต่าง ๆ ที่เสริมสร้างจิตใจให้ดีงาม (2) สมรรถภาพจิต คือ ให้เป็นจิตที่มีความสามารถ (3) สุขภาพจิต คือ ให้เป็นจิตที่มีสุขภาพดี 3.4) ปัญญาภาวนา คือ การฝึกอบรมปัญญา ให้มีความรู้ความเข้าใจในสิ่งทั้งหลายเป็นไปตามความเป็นจริง

3. การประเมินผลรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคม ศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม 3.1 ผลการประเมินผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่า ในภาพรวมของรูปแบบการจัดกิจกรรมการ เรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย พบว่า ความเหมาะสมของรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระ การเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ ทั้งนี้พบว่า เกือบทั้งหมด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 5.00 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.00 ยกเว้น มีป้าย โรงเรียนวิถิพุทธ มีพระพุทธรูปประจำห้องเรียน ใส่เสื้อสีขาวทุกคน และรับประทานอาหาร มังสวิรัติในมื้อกลางวัน เท่านั้นที่มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.90 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ .32 3.2 ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่า ในภาพรวมของรูปแบบการจัดกิจกรรมการ เรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมมีความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 5.00 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .00 เมื่อ พิจารณาเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย พบว่า ความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการจัดกิจกรรมการ เรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคม ศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมอยู่ในระดับมากที่สุด ทุกข้อ ทั้งนี้พบว่า ทั้งหมด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 5.00 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.00 3.3 ผู้ปกครอง/พ่อแม่ และชุมชนมีความพึงพอใจต่อพฤติกรรมของนักเรียนโรงเรียนโคกสี พิทยาสรรพ์อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.58 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ .59 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ มีจิตใจ ที่ดีงามและมี คุณธรรม มีจริยธรรม และ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.79 4.61 และ 4.59 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .45 .59 และ .61 ตามลำดับ

5.2

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาการพัฒนา รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีประเด็นที่ต้องนำมาอภิปรายผล 3 ขั้นตอนของการสร้างกิจกรรม การเรียนรู้ ดังนี้

5.1 การปลูกฝังสัมมาทิฐิผลการศึกษาพบว่า การสร้างรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จำเป็นต้องสร้างปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ ให้เกิดขึ้นก่อน ได้แก่ (1) จัดปัจจัยภายนอก (ปรโตโฆสะ) คือ สภาพแวดล้อมทางกายภาพและ สภาพแวดล้อมทางสังคมที่ดี มีความเป็นกัลยาณมิตร (2) ฝึกการคิดอย่างถูกวิธี (โยนิโสมนสิการ) เป็น การให้ถูกวิธี ถูกต้องและเป็นระบบอันจะเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมสนับสนุนให้ความเห็นถูกต้องคือ สัมมาทิฐิเกิดขึ้น เนื่องจากเมื่อสัมมาทิฐิเกิดขึ้นแล้วก็จะทำให้เห็นแนวทางดำเนินการที่ชัดเจนแจ่มแจ้งก็เข้าสู่กระบวนการฝึกตามหลักไตรสิกขา สอดคล้องกับ Phra Dithawat Aphiwatthano (Thippun), (2018) ที่ศึกษาพุทธวิธีการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียน สังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ที่พบว่า ครูควรมีการสอนที่บูรณาการกับสภาพแวดล้อม สังคม วัฒนธรรมและกับภูมิปัญญาท้องถิ่น สอดคล้องกับสถานการณ์สังคมปัจจุบัน สามารถนำไปประยุกต์ใช้ ในการดำรงชีวิตได้ และสอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่ว่าสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้วิธีการเรียนได้อย่างคล่องตัว เช่น การ มอง การคิด การจับคู่ การฟัง การค้นหา การพูดคุย การทำงานเป็นทีม การมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนๆ และอาจมีการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน ในรูปแบบต่างๆ อาทิ การปรับเปลี่ยนพื้นที่ เรียน ห้องเรียน ยืดหยุ่นในการเรียนของแต่ละทีม การปลีกตัวไปคิดคนเดียว การเคลื่อนตัวเข้าหา เครื่องมือที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ เป็นต้น หรืออาจมีการจัดสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันออกไปหลายรูปแบบให้เหมาะสมกับการทำงานของผู้เรียน 3 แบบ คือ สภาพแวดล้อมที่ผู้เรียนต้องใช้สมาธิในการ เรียน สภาพแวดล้อมสำหรับงานที่ต้องร่วมมือกันทำงาน และสภาพแวดล้อมสำหรับงานโครงการที่ต้องลงมือปฏิบัติ นอกจากนี้สถานศึกษาจะต้องมองเห็นกิจกรรมของผู้เรียนในมุมต่าง ๆ อีก เช่น ผู้เรียนอาจทำกิจกรรมการเรียนรู้ของตนเองอยู่ที่บ้าน ในสตูดิโอ การเรียนรู้ของชุมชน ลานการเรียนรู้ใน โรงเรียนหรือในห้องสมุดเอกชน หรืออาจมีการเลือกพื้นที่การเรียนรู้และพื้นที่การทำงานร่วมกันตาม ความต้องการของสมาชิกกลุ่ม ซึ่งอาจเป็น

ห้องวางแผนการทำงานที่มีไวท์บอร์ดไวซ์ติดเขียน ห้อง ปฏิบัติงาน ห้องแสดงผลงานทีม คอมพิวเตอร์ กล้อง กระดานอิเล็กทรอนิกส์ พื้นที่การทำงานเป็นกลุ่ม พื้นที่พักผ่อนหย่อนใจ ที่เป็นส่วนตัวเพื่อลดความเครียดในการเรียนหรือผู้เรียนอาจทำกิจกรรมใน ห้องสมุด สื่อที่ ผู้เรียนและทีมงานสามารถทำงานในพื้นที่โล่งขนาดใหญ่ที่เต็มไปด้วยโต๊ะ เก้าอี้ หลาก แบบ และมีเครื่องมือที่ทันสมัยในการทำงาน เป็นต้น ซึ่งผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงหรือติดต่อกับครู หรือ เพื่อนหรือบุคคลอื่นๆ ได้ ด้วยเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตไร้สาย (Wireless) จาก คอมพิวเตอร์หรือ โทรศัพท์มือถือตลอดเวลา ดังนั้น สถานศึกษาต้องพยายามทำให้ทุกพื้นที่ ของโรงเรียนกลายเป็นพื้นที่ แห่งการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพไม่เว้นแม้กระทั่งทางเดินที่สามารถทำงานได้ มุมห้องที่มีโซฟานั่ง พักผ่อนหรือ ทำงานร่วมกัน ห้องน้ำ โรงอาหาร สวน เกษตร พื้นที่พักผ่อน สนามกีฬา เป็นต้น โดยอาจ มีการออกแบบ ห้องเรียนที่เปิดมีพื้นที่โล่ง ลดฉากกั้นให้น้อยลง ทำให้ห้องเรียนมีสภาพเหมือน สำนักงานบริษัท หอศิลป์ ร้านหนังสือ หรือร้านกาแฟที่มากกว่าตึกแบบทึบๆ อดู แต่เป็นห้องเรียนที่ สามารถมองทะลุผ่านไปอีก ส่วนหนึ่งได้ เช่น ใช้กระจกกั้นระหว่างห้องเรียนกับทางเดินหรือสวน พักผ่อน เพื่อให้ผู้เรียน คนอื่นๆ ผู้ปกครอง คนในชุมชน ครู ผู้บริหารสามารถมองเห็นกิจกรรมดีๆ ใน ห้องเรียน ซึ่ง อาจเห็นนักเรียนกำลังวางแผนทำงาน กำลังทำโครงการ หรือนำเสนองาน โดยอาจมีครู อยู่ ทำตัวเหมือนผู้จัดการโครงการ หรือ อาจเป็นห้องเรียนที่นักเรียนกำลังทำงานอย่างอิสระ

5.2 การฝึกฝนตามหลักของไตรสิกขา ผลการศึกษาพบว่า การฝึกตามหลักของ ไตรสิกขา มีหลักสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ (1) ด้านอธิศีลสิกขา เป็นเรื่องของการศึกษาด้าน ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุและทางสังคม (2) ด้านอธิจิตตสิกขา เป็นการพัฒนา ด้านจิตใจ เช่น เรื่องของคุณธรรม ความดี เรื่องของสมรรถภาพจิตใจ ความเข้มแข็ง หมั่น เพียร อดทน ความมีสติ สมาธิ ความสุข ความสดชื่น เบิกบาน เรียกว่า จิตภาวนา (3) ด้านอธิ ปัญญาสิกขา เป็นการพัฒนาด้าน ความรู้ ความเข้าใจ เน้นความรู้ตามความเป็นจริง หรือรู้ ตามที่มันเป็น เรียกว่า ปัญญาภาวนา ทั้งนี้ เนื่องจากในทางพุทธศาสนาถือว่า ในการเป็นอยู่ ของมนุษย์นั้น ชีวิตที่ดีคือชีวิตแห่งการศึกษาหรือการ ฝึกฝนอบรม มนุษย์ต้องศึกษาพัฒนา ตนเองไปจนกว่าจะมีชีวิตที่ดีงามโดยสมบูรณ์จนเป็นชีวิตที่อยู่ด้วย ปัญญา คือ คิด พุฒ และ กระทำอย่างสุจริต ซึ่งเรียกว่าชีวิตที่ประเสริฐ หลักสำคัญในการศึกษาฝึกฝน อบรมตน คือ การพัฒนาการดำเนินชีวิตตนเองสามด้านไปพร้อมกัน ได้แก่ 1) พัฒนาพฤติกรรม เรียกว่า ศีล ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความเสียสละ ความกตัญญู การตรงต่อเวลา การมีระเบียบวินัย

2) พัฒนาด้านจิตใจ เรียกว่า สมาธิ ได้แก่ ความตั้งมั่นตั้งใจ เอาใจใส่ มีใจจดจ่อ อย่างมีสมาธิ และ 3) พัฒนาด้านปัญญา เรียกว่า ปัญญา ได้แก่ การจัดการความรู้ การคิดวิเคราะห์ ทั้งสามด้านนี้ มีความสัมพันธ์อิงอาศัยกัน พฤติกรรมที่ดีเป็นช่องทางให้จิตใจพัฒนาและช่วยให้ปัญญางอกงาม จิตใจ ที่พัฒนาแล้วจะทำให้เกิดปัญญาเห็นถูกต้องตามความจริงและปัญญาที่เห็นถูกต้องจะทำให้เกิด พฤติกรรมที่ดีงามต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Sri Phrai Chan Khiao, (2015) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การ จัดการเรียนรู้อาณาจักรพุทธศาสนา โดยพุทธวิธีบูรณาการ” ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ ผลการหาประสิทธิภาพ ของหน่วยการเรียนรู้ เรื่องหลักธรรมเพื่อพัฒนาชีวิตด้วยแนวคิดตะวันตกกับพุทธวิธีพบว่า ประสิทธิภาพของหน่วยการเรียนรู้ สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยวิธีสอนพุทธวิธีบูรณาการกับวิธีสอนแบบปกติพบว่านักเรียนกลุ่มทดลองที่เรียนโดยวิธีสอนพุทธวิธีบูรณาการ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มที่สอนแบบปกติ โดยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phrakhr Phipitthammaphon (Bun Tan Srithong), (2013) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการประยุกต์ใช้พุทธวิธีทางการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดพิจิตร ผลการศึกษาการนำเอาพุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าทั้ง 4 ด้านมาใช้ในการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ ในเนื้อหาของบทเรียน ด้วยพุทธวิธีสันตสสนา เพื่อให้ผู้เรียนยอมรับใน คุณค่าของบทเรียน และนำไปปฏิบัติใช้ด้วยพุทธวิธีสมาทปนา เพื่อให้ผู้เรียนมีกำลังใจ มีความ กระตือรือร้น ตั้งใจสนใจที่จะเรียน ด้วยพุทธวิธีสมุตเตสนา เพื่อให้ผู้เรียนมี สนุกสนาน ไม่เบื่อหน่ายที่ จะเรียน ด้วยพุทธวิธีสัมปหังสนา3 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ เคย์เซอร์ (Keyser) Keyser. R. (2004) ได้เสนอผลการ ศึกษาวิจัย เรื่องการจัดการความรู้ ในองค์กร ผลการวิจัยพบว่า จะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ที่สำคัญคือกระบวนการจัดการความรู้ วัฒนธรรมองค์กร การลงทุน และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การวัดโครงสร้างองค์กรแบบแนวราบ และกลยุทธ์ในการจัดการความรู้ โดยวัฒนธรรมองค์กรเป็น องค์ประกอบหลักที่สำคัญที่สุด

3) การฝึกฝนตามหลักภาวนา 4 คือ 3.1) กายภาวนา ได้แก่ การพัฒนา ร่างกายให้แข็งแรง ไร้โรค มีสุขภาพดี และที่สำคัญก็คือการพัฒนาความสัมพันธ์กับ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เริ่มแต่ปัจจัย 4 เป็นต้นไป อย่างถูกต้องดีงาม ในทางที่เป็น คุณประโยชน์3.2) สิลภาวนา การพัฒนาด้านความประพฤติให้ดีขึ้น มีระเบียบวินัย ไม่

เบียดเบียนผู้อื่น เมื่อนำมาประพฤติปฏิบัติเพื่อบ่มงูการไม่เบียดเบียน ทั้งทางกาย และวาจา ไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับสังคมให้ความเกื้อกูลต่อสังคม 3.3) จิตภาวนา หมายถึง พัฒนาจิต คือ พัฒนาจิตใจให้มีคุณสมบัติดังม 3.4) ปัญญาภาวนาคือ การฝึกอบรมปัญญา ให้มีความรู้ความเข้าใจในสิ่งทั้งหลายเป็นไปตามความเป็นจริง สอดคล้องกับการวิจัยของพระครูประโชติพัชรธรรม ที่ได้ศึกษา การประยุกต์ใช้หลักภาวนาเพื่อแก้ปัญหาเยาวชนพบว่า แนวคิดเกี่ยวกับหลักภาวนา 4 ที่ใช้ประยุกต์แก้ปัญหาเยาวชนที่เป็นนักเรียนในโรงเรียน ประกอบด้วย 1) **ด้านกายภาวนา** ควรมีกิจกรรมฝึกให้เด็กนักเรียนปฏิบัติในการสวดมนต์และนั่งสมาธิเป็นประจำ, กิจกรรมที่ปฏิบัติคือการนั่งสมาธิก่อนเรียนชั่วโมงแรกและก่อนเลิกเรียน การเข้าร่วมพิธีวันสำคัญทางศาสนา เช่นวันวิสาขบูชา, ได้ฝึกให้นักเรียนเอาสติมาอยู่กับกาย โดยใช้สติควบคุมกายให้รู้เท่าทันในเรื่องของกายและอริยาบถของกาย ได้แก่ อริยาบถใหญ่ ยืน เดิน นั่งและนอน อริยาบถย่อย คือการเคลื่อนไหวของส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกาย 2) **ด้านศีลภาวนา** ควรมีข้อคิดให้นักเรียนในการนำสิ่งที่ปฏิบัติมาทำให้ตนเองสงบพยายามสอนให้รู้จักการรักษาศีล ภาวนาและปฏิบัติให้ได้, ครูได้รณรงค์ให้เด็กรักษาศีล 5 ที่นักเรียนสามารถปฏิบัติได้ โดยจัดให้เป็นโครงการอบรมและปฏิบัติจริง, ได้ให้เด็กรักษาศีล หมายถึงการรักษากาย สรรวมกาย การรักษาวาจา สรรรวมวาจา ตามหลักของศีล 5, มีการกิจกรรมในตอนเย็นของวันจันทร์ พุธ และศุกร์ จะต้องให้เด็กฝึกท่องศีล 5 ข้อและอธิบายถึงคุณ โทษ บาปกรรม และความสุขในการรักษาศีล ทำให้เด็กเข้าใจในการละเมิดหรือกระทำความผิด เริ่มมีความกลัวต่อบาปและจะละนันทานเพื่อเปรียบเทียบมองเห็นภาพ เพื่อความเข้าใจและจดจำของเด็ก,ฝึกให้เด็กรู้จักกับศีลห้าข้อก่อน และพยายามสอนให้เด็กปฏิบัติตามและฝึกเป็นประจำเพื่อให้เกิดความเคยชินจนเป็นนิสัย 3) **ด้านจิตตภาวนา** ควรมีแนวทางฝึกให้เด็กนักเรียนรู้จักช่วยเหลือผู้อื่น รู้จักการให้มากกว่าการรับ และฝึกจิตตนเองให้สงบ พยายามพราสอนเด็กนักเรียนเป็นประจำ, นำนักเรียนไปปฏิบัติธรรมทุกวันพระ โดยสวดมนต์และให้สงบนิ่งนั่งสมาธิ ฝึกอานาปานสติ กำหนดลมหายใจเข้าออก, ได้ฝึกให้นักเรียนบริหารจิต โดยใช้จิตพิจารณากาย ให้จิตตั้งมั่นอยู่กับกาย ทั้งอริยาบถใหญ่ และอริยาบถย่อย ฝึกทำซ้ำๆ และซ้ำๆ จนจิตตั้งมั่น, ฝึกให้เด็กเอาจิตของตนเองมาจดจ่ออยู่กับสิ่งที่ทำ ตั้งใจทำในสิ่งที่ได้รับมอบหมาย เพื่อให้เกิดความตั้งมั่นในตนเอง เมื่อเราตั้งจิตเป็นสมาธิ ย่อมทำสิ่งที่ได้รับมอบหมายออกมาได้ดีที่สุด เพราะเกิดจากความนิ่งและความสงบของตนเอง, มีกิจกรรมเล่านิทานเรื่องกฎแห่งกรรม เช่น การใช้หนี้บุญคุณพ่อแม่

เด็กสนใจฟังดีมาก มีการดูซีดีประกอบเกี่ยวกับคุณธรรม ทุกวันอังคาร ซึ่งประเมินแล้วเด็กชอบมาก 4) **ด้านปัญญาภาวนา** ควรมีแนวทางเมื่อเด็กนักเรียนสามารถฝึกฝนตนเองจนมีสมาธิแล้ว จะทำให้เด็กตั้งใจเรียนได้มากขึ้นทำให้เด็กเข้าใจในบทเรียนและสามารถทำข้อสอบได้คะแนนมากขึ้นด้วย ทำให้เด็กจดจำและฉลาดขึ้น,ฝึกให้นักเรียนแก้ปัญหาโดยใช้สติปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง ใช้สติปัญญาในการแก้ปัญหาอย่างรอบคอบฝึกให้นักเรียนพิจารณาสิ่งที่เกิดขึ้นกับตนเองได้แก่ พิจารณาเวทนา พิจารณาจิตและพิจารณาธรรม, เมื่อเด็กถูกฝึกจิต ฝึกสมาธิ ก็จะทำให้เกิดปัญญาได้เองโดยอัตโนมัติเพราะปัญญาไม่ได้เกิดจากการเรียนรู้เพียงอย่างเดียว ต้องมีการทดลอง ฝึกปฏิบัติเพื่อให้รับรู้ถึงสภาวะที่เกิดขึ้นจริงจากธรรมชาติของร่างกายและมีการทดสอบความรู้ของเด็ก แล้วดูความคิดของเด็กที่มีการพัฒนาในด้านคุณธรรม จริยธรรมมากขึ้นแค่ไหน

ข้อเสนอแนะ

การศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในระดับนโยบาย

- 1) สถานศึกษาควรมีการปรับหลักสูตรให้มีความเหมาะสมกับพื้นฐานความสามารถ ของนักเรียน และก้าวทันเหตุการณ์ปัจจุบันและความเปลี่ยนแปลงของโลก
- 2) สถานศึกษาควรจัดหาสื่ออุปกรณ์ เทคโนโลยีที่ทันสมัยเหมาะสม ในการจัดการเรียนรู้ นักเรียนอย่างเต็มศักยภาพ
- 3) สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมร่วมกับวัด ชุมชน เพื่อให้ให้นักเรียนได้เรียนรู้ มีส่วนร่วมในกิจกรรม และวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้นักเรียนได้คิดวิเคราะห์เรียนรู้ด้วยตนเองจากสภาพจริง

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

- 1) สถานศึกษาควรมีการนำรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม วางแผนบริหารหลักสูตรให้สอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมอย่างแท้จริง

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาถึงการสร้างนวัตกรรมเพื่อการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

References

- Anchalee Sarattana et al., (2003). *The Condition Of Curriculum Development Of Network Schools and Pilot Schools In The Northeast Region: A Multi- Case Study*. research program, Office of Academic Resource Services: Khon Kaen University.
- Keyser. R. (2 0 0 4) . *Assessing The Relationship Between Knowledge Management and Plant Performance At The Tennessee Valley Authority*. Ph.D.Dissertation (Industrial and System Engineering and Engineering Management). The University of Alabama.
- Phra Dithawat Aphiwatthano (Thippun). (2 0 1 8) . *Buddhist Methods of Teaching and Learning in Social Studies Religion and culture Secondary level of Sang and Khon Kaen Municipality School*. Master of Buddhist Thesis. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Phrakhru Phipitthammaphon (Bun Tan Srithong). (2 0 1 3) . *Application Of Buddha's Style Of Teaching Of Moral Teaching Monks In Schools At Phichit Province*. Master of Buddhist Thesis. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Sri Phrai Chan Khiao. (2 0 1 5) . *Learning Management of Buddhism by Buddhist Integrated Method*. Bachelor of Buddhist Thesis. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Thit Na Khemmanee et al., (2001). *Cognitive Science*. Bangkok: Institute for Academic Quality Development.